

DIVERSITY ISSUES OF EXILE: BETWEEN IDENTITY AND MIGRATION

Ana-Elena Costandache

"Dunărea De Jos" University of Galați

Abstract: Writing about identity, temporary migration or exile in the XXI century means to discover various forms of exile, but mainly means that we search for ourselves as individuals. We are here, we belong here, we identify with the place where we were born or contrary, we do not find anywhere and we are in a continuous search to establish own ego.

Our approach focuses on the volume "Between Homelands. Testimonies on Identity and exile" (by Mirela Florian and Ioana Popescu, Ed. Polirom, Bucharest, 2006). The volume drew our attention to the multitude of essays (in the form of interviews) contained about migration, emigration, alienation, uprooting or even rather, the impossible uprooting.

Keywords: identity space, exile, culture, refuge, homeland.

Identitatea românească este, în prezent, pretutindeni, am putea spune, prin existența celor care, din motive personale sau profesionale, au ales să părăsească, temporar sau definitiv, țărâmul natal. Acesta este un adevăr perceput ca efect, cât se poate de real, al plecării românilor în cele patru zări.

De-a lungul timpului spațiul identitar s-a modificat, românii alegând să fie „oriunde” în lume, iar odată cu migrația acestora și frontierele culturale și-au modificat dimensiunile. Unii s-au desprins de casă pentru scurte perioade de timp, pentru a merge să studieze, să se formeze într-o altă cultură, poate mai „modernă” sau „avansată” ca tehnologie. Alții, au plecat doar ca să vadă, „cu ochii lor”, din pură curiozitate, cum este „dincolo”, „afară”, „altundeva”. Dar cei mai mulți și-au propus să plece pentru câțiva ani, ca să agonisească puțin, să vadă cum este să muncească „la alții”, în ideea că salariul încasat în moneda europeană este mai valoros atunci când se întorc în țară. Pentru aceștia, însă, costul câștigului este unul extrem de scump: pierderea definitivă a identității. Și tot pentru ei, timpul își pierde coordonatele, iar perioada pe care și-au propus să o petreacă în străinătate se prelungește fără să-și dea seama, devenind „nedeterminată”. La una din întrebările: „Cât mai stați plecat? / Când vă întoarceți în țară?” răspunsurile sunt inevitabile: „Nu știu.” sau „Încă mai stau. Am început să mă obișnuiesc acolo.” Așadar, timpul se eternizează. Cu un zâmbet de falsă sinceritate, mulți români își găsesc identitatea oriunde în altă parte, numai în locurile natale nu.

„Acasă” a devenit „pretutindeni” și „nicăieri” de fapt; și puțin câte puțin românii se îndepărtează sfârșind prin a se înstrăina definitiv. Deși mulți nu cunosc nici limba, nici cultura țării în care se stabilesc, li se pare mai bine „acolo”, în exilul pe care și l-au făurit singuri. Și astfel, destinul lor este strâns legat de lumea care se vrea, astăzi, globalizantă și mobilă. În acest sens, volumul care ne-a atras atenția poartă titlul *Între patrii. Mărturii despre identitate și exil*, coordonat de Mirela Florian și Ioana Popescu (Editura Polirom, București, editat sub egida Muzeului Țăranului Român, 2006) și conține mărturii atât ale românilor fixați „provizoriu” sau „definitiv” într-un spațiu „dător de viitor”, cât și mărturii ale străinilor ajunși temporar sau pentru totdeauna în spațiul românesc.

Structurată în trei părți, cartea surprinde mărturii diverse ale celor veniți din străinătate la noi, „Printre români”, apoi continuă cu impresii ale românilor plecați să-și găsească

identitatea „Printre străini” și se încheie cu „Eseuri”. Ne-am oprit doar asupra a două titluri: *Iarba pare mai verde dincolo de gard* (interviu realizat de Mirela Florian, traducere de Cora Moțoc) și *În România ți se întâmplă în fiecare zi câte ceva de scris* (interviu realizat de Mirela Florian).

Un prim eseu, cu un titlu sugestiv și mereu actual, de altfel, pentru mulți români care au sentimentul că nu își mai găsesc locul în România (*Iarba pare mai verde dincolo de gard*) îi aparține, paradoxal, nu unui român, ci unui străin stabilit pe tărâmurile mioritice. Ian Tilling este un tânăr de origine engleză, ajuns în România în anul 1990. Funcționar al Departamentului Național Anti-Crimă din Anglia (potrivit propriilor declarații), cu o situație familială bine încheată (soț și tată a 4 copii), Ian ajunge în București prin intermediul unei fundații caritabile, cu scopul de a lucra într-un „orfelinat pentru copii cu dizabilități”, în satul Plătărești, la 40 de minute de București. După o lună în care lucrează cu un grup de 30 de copii, cu vârste între 7 și 9 ani, cărora li se spunea „irecuperabili”, Ian descoperă că realitatea „de la fața locului” era, de fapt, o altă realitate. Într-o instituție din care copiii nu ieșiseră niciodată să se plimbe, țintuiți doar în paturile lor și hrăniți cu biberonul, aceștia erau vizibil, fizic și moral, marcați de semnele malnutriției și lipsei de educație. Ian le descrie amănunțit aspectul – cel al copiilor cu vârsta de maxim 5 ani, „cu burțile umflate ca în filmele pe care le vezi despre Africa. [...] Vă puteți imagina cum este să vii aici ca străin. Nu știi cultura, țara, obiceiurile, nu știi nimic și ești trimis într-o cameră cu treizeci de copii malnutriți care stau în pătuțurile lor cu grilaje. Copii muribunzi, care nu au avut parte de stimuli de nici un fel în viața lor și la care vii tu și zici: „Bună, mă cheamă Ian”. Și în mintea ta îți spui: „Și acum, ce naiba fac?”¹

În mod evident nu se mai putea face nimic pentru cei a căror stare generală se degrada pe zi ce trecea, în ciuda eforturilor depuse de întreaga echipă; iar în momentul în care se pierdeau, unul câte unul, Ian începe să invoce legea lui Darwin: cei slabi mureau iar cei puternici deveneau mai puternici. Totuși, „tânărul englez” se bucură de reușita recuperării multor copii din instituție, iar satisfacția, că a putut să salveze viața celor privați de căldura unei familii, este imensă.

Ian trăiește, în România, experiență după experiență, fiecare din ele fiind catalogată drept una „majoră” sau, mai mult decât atât, o experiență „extraordinară și frustrantă în același timp”. El face afirmații jenante, dar adevărate, pentru realitățile momentului, iar percepția sa, ca străin ajuns pe meleaguri românești, despre sistemul social din țara „de adopție temporară”, este una singulară: „Darăștia erau copii, pentru numele lui Dumnezeu! Nu erau cazuri psihiatrice. Sistemul din România i-a făcut pe acești copii handicapați. [...] Sistemul a creat asta. Nu puteam să spun că este o rușine națională sau un dezastru național, la vremea aceea. Dar asta era. Îngrozitor, pur și simplu îngrozitor!”

Și este dificil pentru români să înțeleagă de ce alte nații au reacția asta când se gândesc la România. Doamne, o națiune de cerșetori și de oameni care își abandonează copiii! Asta pentru că pozele care au ieșit din România în anii '90 erau oribile. Erau imagini îngrozitoare dar înfățișau realitatea. [...] Este dificil pentru români să înțeleagă de ce alte nații au reușit. [...] Anii '90 au fost oribili din punctul acesta de vedere.”

Ian observă și invocă egoismul pe care l-a întâlnit la români: aceștia erau preocupați mai mult de supraviețuirea de la o zi la alta decât interesați de realități care oricum, la vremea aceea, erau ținute ascunse, în zone rurale, în sate. Iar românii habar n-aveau că există astfel de locuri, pentru că „românii erau undeva la jumătatea drumului dintre inocență și naivitate...”

De asemenea, Ian aduce în discuție faptul că, deși venit dintr-o lume total diferită (mediul englez este unul rece și distant), a fost impresionat de oamenii cu care a lucrat și de prietenii pe care și i-a făcut. De aceea, nu a ezitat să revină în România, chiar dacă misiunea sa

¹ Mirela Florian, Ioana Popescu (coord.), *Între patrii. Mărturii despre identitate și exil*, Ed. Polirom, București, 2006, pp. 37-38 (citatele sunt preluate din *Partea I. Printre români*, eseu „Iarba pare mai verde dincolo de gard”, pp. 37-44.

în proiectul de ajutorare a orfanilor se încheiase. Și toate i s-au întâmplat „ca un refugiu” de fapt, pentru că moartea unuia din fiii săi l-a aruncat în depresie și astfel a decis să fugă de realitate. Egoism, frică, lașitate... nici nu am ști cum să-i catalogăm gesturile și deciziile. Dar nu noi suntem în măsură să i le judecăm.

La 4 ani după faptele petrecute și trăite în România, Ian inițiază un proiect propriu, prin fondarea unei asociații caritabile. Și așa a învățat, puțin câte puțin, spune el, să împrumute din felul de a fi al românilor: a început să spună „Poftă bună!”, să împartă cips-urile cu călătorii din tren atunci când străbătea drumuri interminabile prin țară, să devină mai deschis cu ceilalți. Și totuși, ca englez, Ian este și rămâne pentru români „ciudat, bizar, excentric”. Așa a și simțit și s-a simțit, de altfel.

După o perioadă importantă petrecută în România, află că viața personală din Anglia se încheiase, iar cariera în poliție era aproape de final. Urma, așadar, să experimenteze „viața de pensionar”. Și recunoaște că pensia din Anglia ar fi fost foarte valoroasă în România. De fapt, România i-a fost un refugiu; însă, cu siguranță, simte că nu aparține acestor meleaguri. Și nu se poate identifica, de fapt, cu nici o țară anume.

Ian preia din obiceiurile culinare ale românilor, selectează ce-i place și ce nu, pentru că, recunoaște el, „englezii sunt foarte conservatori la mâncare”. Iar în Anglia familia este diferită: rece, distantă, total superficială. Vorbește cu părinții odată la două-trei luni, cauza (aparentă) fiind diferențele dintre generații.

Ian ajunge să se adapteze foarte bine în România. Se simte în siguranță și chiar, avantajat, spune el. „Știu că sunt avantajat, nu dezavantajat. Dar România și oamenii ei m-au sedus și mi-au dat putere. Vreau să-mi petrec restul vieții aici și mă simt bine aici. Nu vorbesc perfect românește, dar pe unde mă duc, pot să mă fac înțeles.

Trăiesc într-un oraș unde nu m-am simțit niciodată amenințat. Niciodată. Și nu pot spune asta despre Londra, sau Paris, sau alte orașe. E un lucru extraordinar.”

În ciuda percepției pe care Ian o are despre România (ca fiind o țară sigură), totuși, 99,9% dintre români vor să plece, spune el, „în Europa, în lume, să aibă o viață minunată. Problema este că acolo viața nu e așa frumoasă precum pare. E al naibii de greu, sunt rate de plătit, costul vieții este mult mai ridicat și sunt mult mai multe probleme decât aici. Iarba pare întotdeauna mai verde la vecini.” Și iată, așa justifică el titlul atribuit interviului său: locuri necunoscute par minunate, dar câte capcane nu ascund oare?!

România este, pentru Ian, a doua țară, cea mai frumoasă de pe pământ, după Kenya, spune el, loc în care a trăit aproximativ 30 de ani. Iar cel mai mult îi place „la Săpânța, unde este superb, și la Baia mare, Suceava, Buzău, Tulcea, Galați, Vama Veche...”

În mod paradoxal, românii vor să plece în exil, în timp ce Ian adoră, parcă, în țara gazdă, „sistemul politic care creează birocrație”, „groaza de obstacole” cu care se confruntă în fiecare zi în sistemul administrativ, dar mai ales „orașul sigur în care nu se simte amenințat niciodată”. Și în final, cea mai mare ironie a sorții este faptul că s-a însurat cu o româncă, „plecată și ea în lume, la Bruxelles, și care nu vrea să se mai întoarcă”.

Citind interviul tânărului Ian, simțim mândrie dar și gust amar în același timp. Deși se confruntă cu aceleași dificultăți cu care se confruntă toți cetățenii cu „identitate românească”, un tânăr venit de pe meleaguri europene, unde civilizația este (sau pare) la ea acasă, își găsește locul în societate și se regăsește pe sine prin regăsirea propriei identități.

În al doilea eseu asupra cărui ne-am oprit, *În România ți se întâmplă în fiecare zi câte ceva de scris* (interviu realizat de Mirela Florian) relatarea este, de fapt, în sens invers. Percepția vine, de această dată, din partea unei tinere de origine română, Veronica T., de 28 de ani, care a decis să-și părăsească țara în anul 1978, în plin regim comunist. Alegerea nu a fost una proastă, ba chiar înțeleaptă, recunoaște ea, tână plecând în Germania, la Frankfurt, pentru a-și reîntregi familia.

Era căsătorită de 4 ani și jumătate. Păstrând o legătură civilizată, deși fiecare din soți avea o relație în afara căsătoriei, cei doi au hotărât să se revadă în Occident. După toate formalitățile de obținere a pașaportului și o plecare udată de lacrimile părinților, Veronica ajunge la Frankfurt și recunoaște că, în calitate de soție a unui cetățean german (soțul său primise deja cetățenia germană în schimbul renunțării la cetățenia dobândită prin naștere), nu a întâmpinat nici un impediment în a obține, și ea, cetățenia germană. Așa se rupea, definitiv, fără să-și dea seama, de propria identitate și de identitatea părinților săi, „fără să fi simțit absolut nici o remușcare.”²

De-a lungul timpului Veronica trece prin etapele vieții într-o țară necunoscută, iar în privința integrării sau a adaptării în noul mediu nu are absolut nici o problemă. Învăță limba germană, își face prieteni (puțini la număr), lucrează și își perfecționează formarea de arhitect pentru care se pregătise deja în România. Continuă, așadar, în practica din Frankfurt ceea ce învățase în țara natală, la Facultatea de Arhitectură. Iar soțul său, deși implicat într-o altă relație, o ajută necondiționat.

Tânăra nu relaționează cu români și recunoaște că nu a avut „legături intense” cu o așa-zisă comunitate românească. Prietenii cei mai buni „sunt un cipriot, o nemțoaică, doi români, o turcoaică, o populație eterogenă.”

Momentele cele mai importante din viață au fost legate doar de profesie. Partea privată a vieții a fost întotdeauna „defavorizată.” Dedicată lucrului intensiv la firmă, viața personală a avut de suferit. A divorțat, s-a recăsătorit și s-a separat din nou.

La începutul vieții pe tărâmurile străine, tânăra a avut momente când și-a spus că trebuie să meargă și în România, unde era toată familia. Deși venea rar, parcă nu își găsea locul, se simțea stingheră și își dorea să plece cât mai repede „acasă” (în Frankfurt). Dorul de țară nu s-a manifestat decât după ce Veronica a trecut bariera de 50 de ani. Și-a dat seama că venea în țară din ce în ce mai des, ba chiar și-a cumpărat o locuință în București, unde să poată să stea și mama sa. Pe măsură ce anii treceau, amintirile copilăriei reveneau, iar nostalgia care a legat-o de locurile unde a trăit evenimente fericite devenea atât de acută și de puternică, încât a îndemnat-o să facă pași mari înapoi spre acele locuri.

Prin prisma gândirii femeii trecute de prima jumătate a vieții, Veronica pune pe tapet inconvenientele din țara natală și afirmă că „în România este vorba despre mentalități adânc sădite în felul de a fi al românului. E o anumită caracteristică în tipologia poporului român de a se da mare. Chiar și un mic muncitor care lucrează la pus pietre pe stradă și e în noroi până la genunchi trebuie să-i povestească vecinului ce grozav e el și ce afaceri are pe tapet. Fiecare se simte suprasolicitat de orice treabă, funcționarii toți au mesele pline de dosare, dar nimeni nu lucrează la ele, iar din camerele din spate se aud muzică și chicoteli fericite ale angajaților care, în loc să rezolve dosarele care plâng pe masă, stau și... Dar asta este și, dacă te poți obișnui cu această mentalitate, cu faptul că trebuie să aștepti oriunde pentru orice, poți să trăiești foarte fericit și aici. Totul este cum poți să înțelegi aceste lucruri și cum poți să le iei. În primii ani simțeam că mor la fiecare conflict de natura aceasta cu funcționarii români, cu spiritul acesta, pe când acum mi se pare de povestit. Îmi vine să plec acasă și să scriu repede o povestioară cu ceea ce mi s-a întâmplat și în fiecare zi ți se întâmplă ceva de scris, ca o poveste. Pentru orice fleac pe care trebuie să-l faci, până și când cumperi un borcan de iaurt, trebuie să se întâmple o anumită mică-mică aventură.”

Astfel își încheie Veronica scurta prelegere despre identitatea românească pe care a simțit că a pierdut-o fără să-și dea seama, dar prin propria voință; s-a regăsit, însă, la vârsta senectuții, când singurătatea (fizică și morală) doare mai mult ca oricând.

² Ibidem. Citatele sunt preluate din *Partea II. Printre străini*, eseu „În România ți se întâmplă în fiecare zi câte ceva de scris”, pp. 157-164.

Demersul nostru a vizat doar două din eseurile cuprinse în volumul *Între patrii. Mărturii despre identitate și exil* de Mirela Florian și Ioana Popescu. Interviuurile-eseuri ne dezvăluie minunate confesiuni, care ascund aventuri ale unor vieți desprinse de valorile familiei, în căutarea unor alte valori, individuale. Egoism sau altruism, deștrădăcinarea este sinonimă, pentru unii, cu a-și clădi, prin forțe proprii, viitorul; pentru alții, însă, este o mare singurătate și pustiire a sufletului.

BIBLIOGRAPHY

- CIOBĂNEL, Alina Ioana, *Înrudire și identitate*, Editura Enciclopedică, București, 2002
- FLORIAN, Mirela, POPESCU, Ioana (coord.), *Între patrii. Mărturii despre identitate și exil*, Editura Polirom, București, 2006